هەڵبژاردنەکانی سەرەتای شۆڕشی ١٩٧٩ ی ئێران لەناوچەی بۆکان

بە بۆنەی بیرەوەرییەکانی کاک تایر عەلیارەوە

لە زنجیرەیەک وتاری سێ بەشیدا کە لە مانگی نۆی ٢٠١١ لە سەر ماڵپەڕی ڕۆژهەڵات – بۆکان بڵاو بوەوە، ڕێزدار تایر عەلیار هەندێک بیرەوەری خۆی لە ڕووداوەکانی بۆکان و هەڵسووڕانی خۆی و حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە سەردەمی پێش سەرکەوتنی شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ ی گەلانی ئێران و ماوەیەک دوای ئەوی لە بۆکان و ناوچەی دەوروبەری، گێراوەتەوە، کە لەباری زەمەنییەوە ماوەی بۆشایی نێوان لەق بوونی چوراچێوەی حکوومەتی شا و سەقامگیر بوونی حوکمی مەلاکان لەئێران و شەڕ پێ فرۆشتنی کۆماری ئیسلامی بە گەلی کورد دەگرێتەوە.

لە بیرەوەرییەکاندا، گێرانەوەی ڕووداوەکان زۆرڕاست وسادقانە بەڕێوە چووە و ئەوەش بە چەند نیشانەدا دەردەکەوێت: یەکەم، کاتێ باسی چوونی یەک لە هاوڕێیانی فیدایی بۆ ناو ڕیزەکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوەی شەڕی یەکەمی کوردستان دەکات، من، کە ئاگاداری مەسەلەکەم، دەزانم ڕاستە و ئەو شتە ڕووی داوە و کەسەکەش دەناسم. دووهەم، لە باسی کۆبوونەوەکانی کۆمەڵانی خەڵکی بۆکان لە شار و دێ لە ماوەی چەند مانگی پێش هەرەسی حکوومەتی شا، هەروەها کۆبوونەوە حزبییەکان و بڕیارەکاندا، نووسەر ناو لە هەندێک بەرپرسی حزب دەبات، کە هەموویان ماون و بەشێکی زۆریشیان لە دەرەوەی وڵاتن، ئەگەر حیسابەکان هەڵە بوایەن یەک لەو کەسانە وەجواب دەهات و نامەیەک، ووتارێک، شتێکی دەنووسی و بۆ ماڵپەرێکی دەنارد، کە تا ئێستا شتی وا ڕووی نەداوە. سێهەم، لە ڕاگەیاندنی هەواڵی هەڵبژاردنەکانی ساڵی ١٣٥٨ لە بۆکاندا، ئەوەی گوتوویەتی ڕاستە و من کە ئەودەم کاندیدایەکی ئەو هەڵبژاردنانە بووم، شتێکی خیلافیان تێدا نابینم. جیالەو سێ خاڵە، هەر کەسایەتی نووسەر خۆی بۆ کەسانێک کە دەیناسن جێگەی متمانەیە و قەڵەمەکەشی پاکە. لە سەر بنەمای ئەو ڕاستییە، بیرەوەرییەکانی کاک تایر دەبێ بایەخی پێ بدرێت و بۆ نووسینی مێژووی ئەوساڵانەی ناوچەکە، کەڵکی لێ وەربگیرێت، بەتایبەت کە نووسینەکانی دوورن لە سووکایەتی و هێرش بۆ سەر خەڵکانیتر وئەوەش بۆ بازاڕی شێواوی قەڵەم و بیرەوەری گێرانەوەی ئێستای کوردستان نیعمەتێکە!

لە بەشی سێهەمی بیرەوەرییەکاندا کاک تایر باسی یەکەم هەڵبژاردنی نوێنەررانی پەرلەمانی ئێران لە بۆکان دەکات. من کە یەک لە کاندیدەکانی ئەو هەڵبژاردنەبووم بە باشم زانی تا ماوم ئەو زانیارییانەی وا لەو ڕووداوەم هەیە بنووسم وبیهێڵمەوە، گەرچی واهەیە زۆرێک لەو دۆست و برادەر و هاوڕییانەی وا لەکاری تەبلیغات و هاتوچۆی گوندەکاندا بوون یا چاوەدێریی سندووقی دەنگەکانیان دەکرد، گەلێک

لایەنی نەبیسراوی مەسەلەکە لە من باشتر بزانن، بەڵام هەرچۆنێک بێت منیش بەش بە حاڵی خۆم بەشێک لە ڕووداوەکانم بینیوە و واهەیە زانیارییەکانم بی کەڵک نەبن.

*****

دوابەدوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ۱۳۵۷ دا، دوو هەڵبژاردنی گرنگی سەراسەری لەئێراندا بەڕێوەچوون، کە کوردستانیشیان گرتبووە بەر:

- هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیسی خیبرەگان (بۆ دانانی یاسای بنەڕەتی نوێی ئێران)؛ و

- هەڵبژاردنی نوێنەرانی یەکەم مەجلیس یا پەرلەمانی ئێران کە ناوی "مەجلیسی شوڕای ئیسلامی" لێنرابوو.

یەکەم هەڵبژاردن، واتە هەڵبژاردنی مەجلیسی خیبرەگان لە بەهاری ساڵی ۱۳۵۸ دا بەڕێوەبرا. هەڵبژاردنەکان لە سەر بنەمای ئوستانی بوون و خەڵکی بۆکان کە شارەکەیان بەشێک بوو لە ئازەربایجانی ڕۆژئاوا، دەبوایە دەنگ بە کاندیدەکانی ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا بدەن. کاندیدەکان بریتی بوون لە چەند کەسایەتی ناوداری کورد و ئازەری وەک: نەمران دوکتۆر عەبدولرەحمانی قاسملوو، مامە غەنی بلووریان و هەروەها ئیمام جومعەی دژی کوردی ورمی- مەلا حەسەنی.

ڕێکخراوەی فیدائیانی خەلق بڕیاری دابوو لە هەڵبژاردنەکەدا بەشداری بکات و بەم بۆنەیەوە دەیانویست لەلایەن خۆیانەوە کاندیدێک بۆ ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا دەست نیشان بکەن. ستادی سازمان لە مەهاباد بانگیان کردم بچمە ئەوێ. نەمدەزانی بۆچی، بەڵام چووم. چاوم بە هاوڕێ محەممەد (بیهزاد کەریمی) کەوت. گوتی بڕیارمان داوە تۆ بکەینە کاندیدی سازمان بۆ هەڵبژاردنی مەجلیسی خیبرەگان. باوەڕم نەدەکرد. هەوڵێکی زۆرم دا بڕیارەکە هەڵوەشێننەوە. گوتم من کێم لەبەرانبەر ئەو کەسانە دا بوەستم؟ کێ من دەناسێت؟ کێ ئامادە دەبێت دەنگ بەو کەسانە نەدات و بە منی بدات؟ هەوڵەکانم بێ ئاکام مانەوە و هەرچیم کرد سوودی نەبوو. ئەودەم لە ڕێکخراوەکانی ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوادا کەسانی لێزان و لێهاتووی وا هەبوون کە من دەرکەوانیی ئەوانیشم پێ ڕەوا نەبوو، بەڵام هەرچۆنێک بێت، بڕیار درابوو و وێدەچوو گەڕانەوەی نەبێت؛ حوکمی حاکم و مەرگی مەفاجات! بووم بە کاندیدی ڕێکخراوەی فیدائیانی خەڵک لە ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا و لەڕۆژنامەی "کار" و ئەوراقی سەر دیوارەکاندا تەبلیغاتێکی زۆرم بۆکرا.

پەیوەندی کورد و حکوومەتی ناوەندی دوابەدوای شەڕی نێو شاری سنە گەلێک ئاڵۆز و هەردوولا لە یەکتر دڕدۆنگ بوون، ڕژیمی مەلاکان خۆی لە ڕێبەرانی بزووتنەوەی گەلی کورد وەک قاسملوو و بلووریان مڵاس دابوو و دەیویست بە بیانووی هەڵبژاردنەوە بیانکێشێتە تاران و لەوی دەست بەسەریان بکات. لەلایەکی دیکەوە، لەو دەمەدا هێزی ئەوتۆیان نەبوو کە بتوانێت بەربەرەکانی گەلی ڕاپەڕیوی هەموو شار و گوندەکانی کوردستان بکات، بە ناچار لێگەڕابوون هەڵبژاردن لە ناوچەکە بە شێوەی ئاسایی بەڕێوە بچێت و وەک پاشماوەی ئێران نوێنەر هەڵبژێررێت. ئەنجامی هەڵبژاردنەکان و ژمارەی دەنگەکانیش لە ڕۆژنامەکانی تاران و ڕادیۆ و تەلەفیزیۆندا ڕاگەیێندرا.

ئاکامی کارەکە، هەڵبژاردنێکی ڕاستەقینەی بێ فڕوفێڵ بوو لە کوردستان- کە لە مێژووی سیاسی ئێراندا دەچووە پاڵ هەڵبژاردنی یەکەم پەرلەمانی دوای مەشروتییەتی ئێران لە ۱۹۰٦ و ئیتر لە دەورەکانی

دواتردا دەست تێوەردانی دەسەڵات و سەپاندنی مۆرەکانی خۆیان، هەڵبژاردنەکانی لە گرێژەنە برد. لە ناوچە کوردنشینەکان حزبی دیموکڕاتی کوردستانی ئێران و ڕێکخراوەی فیدائیانی خەلق کاندیدیان دەست نیشان کردبوو، بەڵام کۆمەڵە کەسی نەکردبووە کاندید و دڵنیاش نیم دەنگیان بە کام لایەن دابێت. جگە لە حزبە سیاسییەکان، لە مەهاباد کاک ئەنوەر ئێرانزادە کوڕی نەمر عەبدوڵڵا ئێرانیش وەک کاندیدی سەربەخۆ بەشداریی هەڵبژاردنەکانی کردبوو. ئاگاداری ژمارەی دەنگەکانی نیم بەڵام ئەوە پیشاندەری دێموکراسی و ڕاست و بێ فێڵ بوونی هەڵبژاردنەکە لە کوردستانێک بوو کە حزبە سیاسییە کوردییەکان بەڕێوەیان دەبرد و لەگەڵ بەشەکانی دیکەی ئێراندا جیاوازییەکی زۆری هەبوو. لە کوردستان هەمووکەس دەیتوانی خۆی کاندید بکات بەبێ ئەوەی دەسەڵاتی حزبە سیاسییەکان بەرگریی کارەکەیان لێبکات.

نەمر دوکتۆر قاسملوو لە هەموو ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوادا یەکەم دەنگی هێنایەوە، کە لە هی مەلاحەسەنی ئیمام جومعەی ورمێش زیاتر بوو. ئەوە مستێک بوو لە دەمی ڕژیمی مەلاکان. حەسەنی دووهەم و مامەغەنی سێهەم کەس هاتبوونەوە. دەنگی قاسملوو ئەگەر هەڵەم نەکردبێت گەیشتبووە ٣٠٠ هەزار و زیاتریش. من ئەوەندەی لەبیرم بێت ٣٦ هەزار دەنگم پێ درابوو. دیارە هەندێک کەس لە ناوچەی بۆکان منیان ناسیوە و دەنگیان بە خۆم داوە، بەڵام پاشماوەی دەنگەکان بە بێ هیچ گومانێک هی ڕێکخراوەی فیدائیانی خەڵک بوو واتە ئەوان هەرکەسێکیان بکردایەتە کاندید، ئەو ڕادە دەنگەی هەر دەهێناوە. بۆنموونە، درەنگتر چاوم بە مامۆستایەکی ئازەریی خەڵکی شاری ماکۆ کەوت کە باسی هەڵسووڕانی خۆی و هاوڕێکانی لەماوەی هەڵبژاردنەکەدا دەکرد بۆ کۆکردنەوەی دەنگ بۆ من، دیارە ئەو لەلایەن ڕێکخراوەکەوە مەئمووری ئەو کارە کرابوو دەنا من چی و دەنگی سەڵماس وخۆی و ماکۆ چی!

<u>هەڵبژاردنی دووهەم.</u> ئەم هەڵبژاردنە لە کۆتاییەکانی بەهار و سەرەتای هاوینی هەمان ساڵ واتە ١٣٥٨ دا بەرێوە چوو، ئەویش هەڵبژاردن بۆیەکەم مەجلیسی شوڕا واتە پەرلەمانی ئێران بوو. سەرلەنوێ کرامەوە کاندیدی ڕێکخراوەکە وسەرلەنوێ کەس گوێی نەدایە هات وهاوارم. ببوو بە نەقڵی مەلای کتێب سوور کە خوێندەواریی نەبوو بەڵام پێیان دەگوت 'مەلای و مەلای چاکیشی!' ئەمجار هەڵبژاردنەکان ئوستانی نەبوو و لەسەر بنەمای شار بوو. من کاندیدی فیدائیانی خەلق لە بۆکان بووم. وەک لە وتارەکەی کاک تایردا گوتراوە، بۆکان چوار کاندیدی هەبوو:

- نەمر مامۆستا حەسەن قزڵجی، لە لایەن حزبی توودەی ئێرانەوە؛
- نەمر سەید ئەبوبەکری هیدایەتی، لە لایەن حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە؛
- نەمر دوکتۆر جەعفەری شەفیعی لە لایەن کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانەوە؛ و
- منیش لە لایەن ڕێکخراوەی فیدائیانی خەڵکەوە.

حزبی توودەی ئێران کاری تەبلیغاتی ئەوتۆی نەکردبوو، و من کە وەک مەلاکوێرەی کاتی خەرمان، گوندەکانم دەتەقاند و داوای دەنگم لە خەڵک دەکرد، هەموو جارێک ناوی هەرسێ کاندیدەکانی دیکەم دەهێنا و دەمگوت ئەوانیش کاندیدن و دەتوانن دەنگ بە یەک لە ئێمە بدەن. خەڵکی گوندەکانی دەوروبەری بۆکان ناوی سێ کەسیان بیستبوو بەڵام ئاگاداری مامۆستا مەلا حەسەن نەبوون؛ حزبی توودەی ئێران چەکدار نەبوو و خەڵکی زۆریشی بەدەورەوە نەبوون هەر بۆیەش بانگەوازی

کاندیدکرانی مامۆستا زۆر بڵاو نەبووەوە، دەنا کەسایەتی خۆی جێگەی ڕێزی هەموان بوو. وەک بیستوومە، مامۆستا خۆی بەو مەسەلەی کاندیدکرانەی ڕازی نەبوو بەڵام حزب مەجبووری کردبوو.

بە هەڵسەنگاندنی ئێمەی فیدائی، کاندیدی ئێمە یا کۆمەڵە هەڵبژاردنەکەی بۆکانی دەبردەوە. جارێک بە هەڵکەوت لە مەهاباد چاوم بە نەمر دوکتۆر شەفیعی کەوت و باسی مەسەلەکەمان کرد، گوتی بە بۆچوونی ئێمە، لەناو شاری بۆکاندا تۆ دەیبەیەوە بەڵام لە سەرجەمی دەنگەکاندا ئێمە دەیبەینەوە. دیار بوو حیسابەکانی ئەوان لە هی ئێمە ووردتر بوو، لەبەر ئەوەی کاتێ دەنگەکان ڕاگەیێنران من لە شاریدا وەپێش ئەو کەوتبووم بەڵام لە سەرجەمی دەنگەکاندا ئەو هەزار دەنگیشی لە من زیاتر بوو.

بەڵام ئەوی لە حیسابەکانی ئێمە وکۆمەڵەدا نەهاتبوو، حزبی دیموکڕاتی کوردستانی ئێران بوو. بە بۆچوونی هەردوولامان کاندیدی حزب نەدەگەیشتە تۆزی ئێمەش بەڵام ڕاستەقینە وانەبوو و ئێمە ئاگاداری خۆشەویستیی حزب لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی شار و گوندی ناوچەکە نەبووین. دیاردەیەکی دیکە کە حیسابەکانی ئێمەی تێک دا، ئەوە بوو نەمر دوکتۆر قاسملوو بۆ پشتیوانی کردنی شەهید سەید ئەبوبەکری هیدایەتی سەفەرێکی بۆکانی کرد و لە ستادیۆمی وەرزشی وتاری بۆ خەڵک دا و داوای لێکردن دەنگ بە کاک ئەبوبەکر بدەن.ئەوانە بوون بە هۆی پێشکەوتی بەرچاوی کاندیدی حزب و هێشتا هەڵبژاردنەکە تەواو نەببوو، پێشمەرگەیەکی حزب بە هاوڕێیەکی ئێمەی گوتبوو بە تێسکەی تفەنگیش ناگەنەوە ئێمە. قسەکەی ڕاست بوو!

نەمر سەید ئەبوبەکر زیاد لە ٦ هەزار، نەمر دوکتۆر جەعفەر زیاد لە ٤ هەزار و من زیاد لە ٣ هەزار دەنگم هێنابووەوە، دەنگ بۆ مامۆستای خۆشەویست مەلا حەسەنی قزڵجی گەلێک کەم بوو.

هەڵبژاردنەکە بەوپەڕی هێمنی و بێدەنگییەوە بەڕێوە برا، نوێنەرانی هەرچوار حزب و ڕێکخراوەکان لە سەر سندووقەکانی دەنگ بوون، جگە لە وردە گلەیی- کە چۆنیەتی بەڕێوەچوونی کارەکانی دەگرتەوە، کەس سکاڵای لە فێڵبازی و نادروستی کارەکان نەکرد و لە ڕاستیشدا ئەوەندەی لەبیرم بێت بە هەموو نوێنەرەکانی ڕێکخراوەی فیدائی گوترابوو نە فێڵێک لە کارەکاندا بکەن و نە مۆڵەتیش بدەن کەسیتر بیکات. دڵنیام لایەنەکانی دیکەش هەر ئەو هەڵوێستەیان هەبوو و ئەوەش بە ئەنجامی کارەکەدا دەرکەوت. بەڕێوە بردنی ئەو هەڵبژاردنە بێ فێڵە شانازییەک بوو بۆ دەسەڵاتی کوردی، کە بە بێ حزووری پۆلیس و ژاندارم و پاسدار و مەئمووری حکوومی وا بە ڕێک وپێکی ئەو کارە مەزنەیان بەڕێوەبرد و حکوومەتی ناوەندییان بێ هیوا کرد. ئەوان بە تەمای ئاڵۆزی و کێشە و شەڕ و هەرای لایەنەکان لەگەڵ یەکتر و لەقاودانیان بوون. لەهەموو شارەکانی کوردستان بارودۆخ هەر ئەوە بوو کە ئێمە لە بۆکان دیتمان. چاوی ڕەشی ئەوان کاڵ بووەوە و گەلی کورد سەرکەوت.

دوای هەردوو هەڵبژاردنەکە، نوێنەر و پاڵێوراوی کوردی لە کامیاران و هەورامانەوە تا ماکۆ، هیچکامیان نەچوون بۆتاران و کورسییەکانیان بەتاڵ مایەوە. ڕژیم زۆر بەتەمای ئەوەبووکەسانی وەک دوکتۆر قاسملوو و مامەغەنی بکەونە شوێن کڵاوی لار و بەناوی مەجلیس و کورسی و پلە وپایەوە بچنە بەردەستیان. دواتر خومەینی جەللاد لە وتارێکدا کە ئێستا لە سەر یووتیووب هەیە گوتی ئێمە چاوەڕوان بووین بێن و بیانگرین!

دیارە لەو قۆناغەدا نەیانتوانی بیانگرن بەڵام دواتر بە پیلانی تازەتر تۆڵەی خۆیان لە هەندێک هەر لەو نوێنەر و کاندیدانە کردەوە. هەموومان بە چۆنیەتی شەهید کرانی دوکتۆر قاسملوو لە ڤیەنا دەزانین.

بەڵام لەو چوارکەسەی هەڵبژاردنی پەرلەمان لەبۆکان، مامۆستای نەمر حەسەنی قزڵجی ماوەیەک دواتر لەگەڵ ڕێبەرانی دیکەی حزبی توودەی ئێراندا دەست بەسەر و لە زیندانی ئێڤینی تاران ئیعدام کرا، کەسیش بە شوێنی گۆڕی نەزانی. "عطوفت اسلامی" لەسەر نەمر ئەبووبەکری هیدایەتیش بەڕێوە چوو، کۆماری ئیسلامی بۆمبایەکی نامەی بۆ نارده ماڵیان لە سوئێد، کە لە دەستیدا تەقییەوە و زیانی زۆر بە ئەندامانی لەشی گەیشت، دوای ماوەیەکیش هەر بەو برینانە شەهید بوو. دوکتۆر جەعفەری شەفیعیش لە ڕووداوێکی ترومبیلدا لە باشووری کوردستان گیانی لەدەست دا. یادی هەرسێکیان بەخێر بێت. ئێستا لەو چوار کەسە هەر من ماوم نازانم لە نەخۆشی و بۆمبای کۆماری ئیسلامی کامیان زووتر زەفەرم پێ دەبەن و کەی!

ئەوە حیکایەتی دیموکراسی و پەرلەمان و هەڵبژاردن و یاسا بوو لە شارێکی کوردستانی بندەستی کۆماری ئیسلامی؛ ئەوانەش وا بە هیوای حکوومەتی ئیسلامی لە عیراق و باشووری کوردستانن، با خۆیان بۆ دیموکراسیەتی ئیسلامی ئامادە بکەن!